

Varför har Sverigedemokraterna sina starkaste fästen på landsbygden?

Sverigedemokraterna (SD) har sina starkaste fästen på landsbygden. I orter runt Kristianstad röstade ca var tredje väljare 2018 på SD, vilket är ca 50 procent högre än i stadskärnans valkretsar. I storstäderna fick SD relativt låga väljarandelar: i Stockholm 9,8 procent, i Göteborg 13,4 procent och i Malmö 16,8 procent. De stora skillnaderna mellan landsbygd och stad förklaras med att urbaniseringen har varit positiv för städerna men negativ för grupper på landsbygden, som i högre grad upplever långtidsarbetslöshet och fattigdom. De uttrycker sitt missnöje genom att rösta på SD – detta förklarar att SD har sina starkaste fästen på landsbygden.

Summers (2019) ser vidgade regionala klyftor i USA som en orsak till framväxten av vad han kallar för populistiska nationella strömningar i landet. Hans analys kan tillämpas på framväxten av SD i Sverige. I internationell forskning diskuteras om det är ekonomiska eller kulturella faktorer som är drivande i motståndet mot invandring. Forskning visar att ekonomiska förhållanden kan förklara SD:s väljarstöd under perioden 1998–2014, medan den omfattande invandringen under perioden 2015–17 var en viktig förklaring till SD:s framgångar i valet 2018. SD:s väljarandelar för år 2018 presenteras för ett urval av valkretsar i Kristianstads kommun. Ekonomiska skillnader mellan stad och landsbygd analyseras som orsaker till de påtagliga skillnaderna mellan landsbygd och stad när det gäller SD:s röstandelar. En fallstudie av byn Everöds ekonomiska tillbakagång som presenteras ger stöd för tesen. Slutligen diskuteras tänkbara reformer.

1. Lawrence Summers analys för USA

Lawrence Summers (tidigare bl a rektor för Harvard University och finansminister i president Bill Clintons administration) har i *Washington Post* (Summers 2019) framhållit att USA dras isär av ökade ekonomiska klyftor samtidigt som det från federalt håll inte görs särskilt mycket för att ändra på det. I det s k rostbältet, främst Pennsylvania, Michigan och Ohio, läggs stålverk och bilfabriker ner eller flyttas utomlands med ökad arbetslöshet som en följd. Inkomsterna minskar liksom medellivslängden, medan utvecklingen går i rakt motsatt riktning i andra delar av landet. Summers nämner Virginia som exempel på en framgångsrik delstat. Han kunde också ha nämnt delstater i det s k solbältet, som Kalifornien, Texas och Florida.

Summers säger att de som flyttar från rostbältet är de dugligaste per-

ROLAND ANDERSSON

är nationalekonom och professor emeritus vid Kungliga Tekniska högskolan i Stockholm. Han har forskat om transporter, stadsbyggande, energi, fastigheter samt om lärosäten och innovationer. Han är uppvuxen i Everöd.
rolanda@kth.se

Jag tackar Mona Andersson, Niclas Berggren, Christina Jonung, Lars Jonung, Anders Lundin, Kjell Svensson och Eskil Wadensjö för konstruktiva synpunkter.

sonerna där. Efterfrågan på nya bostäder där minskar, liksom värdet på de existerande bostäderna och därigenom påverkas hur mycket folk kan lägga på konsumtion i negativ riktning. Detta leder i sin tur till att skatteintäkter som står lokala myndigheter till buds i dessa områden minskar. Det har lett till pessimism inför framtiden och till en djup misstro gentemot politiker och myndigheter.

Väljare i dessa områden

ger oproportionerligt stöd till kandidater som förespråkar populistisk-nationalistisk politik som syftar till att stänga igen för resten av världen, att varna för invandrare och att motverka inkludering av minoritetsgrupper. (Summers 2019; egen övers).

Summers kunde ha nämnt Trump och hans väljarbas i rostbältet. Men han hade säkert honom i åtanke, eftersom denne segrade där över Demokraternas kandidat, trots tidigare vinster för Demokraterna. Summers påtalar liknande tendenser i flera andra länder. De känner vi väl till. Hans slutsats är att om politiker inte vill att denna trend ska fortsätta, bör de se till att den federala staten gör något substantiellt åt försämringen av det ekonomiska tillståndet i delstater vars industrier till stor del har försvunnit.

2. Internationell forskning om motstånd mot invandring

En fråga som diskuteras i internationell forskning är om motståndet mot invandring beror på ekonomiska eller kulturella faktorer. Margalit (2019) pekar på att invandrarfientliga partier i sin retorik tar fasta på ett lands traditionella kulturella värden för att värna dess nationella identitet gentemot invandrades kulturella sedvänjor på ett sätt som appellerar till folk i olika samhällsklasser. Trumps valslogan var ”*Make America Great Again*”. Man kan anta att alla presidenter har haft som mål att göra Amerika *great*. Men Trump har ett speciellt syfte. Margalit nämner att i USA spelar invandrarfientliga partier på fruktan hos den vita befolkningen att den spanska befolkningen framöver kan ta över makten genom invandring och högre födelsetal. Muren som Trump bygger upp längs gränsen mot Mexiko ska förhindra detta.

Margalit ser Trumps seger i presidentvalet och Brexit-linjens seger i den brittiska folkomröstningen som exempel på att starka nationalistiska och populistiska partier under de senaste åren vunnit starkt gehör bland väljarna. Margalit pekar också på sådana partiets framgångar i europeiska länder som Italien, Spanien, Grekland, Frankrike, Ungern och Sverige, samtliga med ett motstånd mot invandring. Man kan tillägga att premiärminister Viktor Orbán i Ungern inte vill ha någon invandring alls utan att han i stället premierar ungerska kvinnor som föder fler barn. I Sverige har SD, men under senare tid även andra partier, negativt uppmärksammat muslimers kulturella sedvänjor, som att kvinnor bär slöja och burkor, böneutrop från

moskéer, hederskultur etc. ”De passar inte in här” är ett uppmärksammat yttrande av SD:s ledare om muslimerna i en partiledardebatt. I östra Tyskland finns också ett starkt motstånd mot invandring. Det anses av många vara grundat i ett missnöje med den ekonomiska utvecklingen, men enligt Margalit är det kulturella faktorer som är bestämmande för motståndet.

Pippa Norris och Ronald Inglehart framhåller i sin bok *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism* (2019) också de kulturella faktorernas stora betydelse. Företrädare för populistiska och auktoritära idéer tolererar inte kulturell mångfald. Med sin retorik vill de skydda ”stammen” från utomstående och argumenterar för konservativa värden. De vill se sig som representanter för ”folket” mot eliten. Om deras retorik vinner gehör kan allmänhetens förtroende för den liberala demokratin eroderas menar Norris och Inglehart.

Colantole och Stanig (2019) pekar på att globalisering och teknologisk utveckling med robotisering och automatisering av produktionsprocesserna har skapat både vinnare och förlorare. Negativa effekter har bidragit till populistiska partiers framgångar. Kina har genom sin export till USA slagit ut importkonkurrerande företag i rostbältet, med arbetslöshet och social misär som följd. De menar att både ekonomiska och kulturella faktorer förklarar framväxten av nationalistiska och populistiska partier – det är inte fråga om antingen eller. Jag delar denna uppfattning. Den populistiska och nationalistiska retoriken i SD:s motstånd mot invandring bidrar starkt till att förklara deras framgångar. Men det som förklarar deras stora framgångar hos grupper på landsbygden i vårt land är ekonomiska faktorer, som en ”avlövad” offentlig och privat infrastruktur och en arbetslöshet och fattigdom som där förekommer i en större utsträckning än i städerna.

Colantole och Stanig skriver att regeringar har varit alltför ointresserade av att hantera de negativa konsekvenserna av globalisering och teknologisk utveckling. Det har triggat uppkomsten av starka nationalistiska och populistiska partier.

3. Forskning om SD:s väljarstöd

Folke m fl (2018a, s 3) har för perioden 1998–2014 med statistisk analys funnit att ”lokal ojämlikhet, otrygga jobb och inkomster har starkare samband med SD:s väljartal än andelen utlandsfödda i väljarnas närområden eller yrken”. De skriver vidare att ”SD:s överrepresentation är större i kommuner med många outsiders och osäkra insiders” (Folke m fl 2018a, s 3). Med ”outsiders” menar de arbetslösa väljare, med ”osäkra insiders” de som har jobb men som inte är säkra på att få behålla dem. Bland dessa grupper finns en stor andel ”förtidspensionerade, långtidsarbetslösa eller ekonomiskt inaktiva” (s 3). Dessa grupper drabbades när arbetslinjen infördes med sänkt ersättning vid arbetslöshet. De som inte lyckades få ett arbete fick mindre i plånboken. De fann inte något samband mellan ökad invandring och SD:s framgångar. Detta resultat har ifrågasatts i en replik av Uvell

(2018). Han pekar på att när SD nära nog fördubblade sina röstandelar från år 2014 till år 2018 hade det med invandringsvägen under åren 2015 och 2016 att göra. Han framhåller också som kritik mot Folke m fl att SD i valet 2018 fick en hel del väljare med medelhög eller hög utbildning.

Folke m fl (2018b) försvarar sig med att de inte hade tillgång till data för valet år 2018. De framhåller att det kan finnas flera olika orsaker till SD:s framgångar. De finner att det ökade väljarstödet är tre gånger så högt bland lågutbildade som bland de med en högre utbildning.

Mehic (2019) har använt statistik från Migrationsverket över antalet nyanlända invandrare med uppehållstillstånd under perioden 2015–17. Han har relaterat denna statistik till SD:s ökning i väljarandelar i varje kommun från år 2014 till år 2018. Han fann att för varje procentenhet nyanlända ökade SD med 1,9 procentenheter, ett statistiskt signifikant resultat. Han drar slutsatsen att den kraftiga invandringen under denna period var en viktig orsak till SD:s tillväxt. Socialdemokraterna förlorade röster, särskilt i orter som fick ta emot många invandrare, som Högsby, Lessebo, Hylte och Östra Göinge. Där var också SD:s tillväxt särskilt kraftig.

4. Statistik för Kristianstad

SD hade betydligt högre väljarandelar på landsbygden än i städerna. Som framgår av tabell 1 fick SD ca en tredjedel av väljarkåren i ett antal valkretsar på landsbygden inom Kristianstads kommun, medan de i stadens centrala delar fick betydligt mindre, 22,4 procent; mindre i villaområden, mer i områden med lågkvalitet.

Valkretsar i Åhus visar upp relativt låga andelar för SD. Åhus är en attraktiv ort med en befolkning på ca 10 000 invånare som expanderar kraftigt på grund av industri och handel. Välbärgade personer flyttar dit, som till Norra Äspet. Som framgår av tabellen fick SD där ”endast” 13,3 procent mot exempelvis Moderaternas 37,1 procent.

Samma väljarmönster som för Kristianstad finner man för Växjö kommun med 15,3 procent för SD, medan partiet i kringliggande landsbygdskommuner som Tingsryd, Alvesta och Lammhult fick mellan 25 och 30 procent av väljarkåren år 2018. I de skånska landsbygdskommunerna Sjöbo, Tomelilla, Svedala, Klippan och Hörby är SD störst i alla valkretsar. Även Bromölla och Sölvesborg, SD-ledarens hemort, uppvisar höga väljarandelar.

Tabell 1

SD:s väljarandelar i ett urval av valkretsar inom Kristianstads kommun i riksdagsvalet 2018

Everödsbygden	37,3	Tollarp, Norra	33,1
Degeberga-Hörröd-Huaröd	34,4	Träne-Djurröd	33,1
Fjälkinge	34,0	Kristianstad, centrum	22,4
Bäckaskog	33,9	Åhus, Äspet, norra	13,3
Gärds Köpinge	33,4		

Ann: Urvalet har gjorts för att belysa skillnader i väljarstöd för SD mellan orter runt Kristianstad och i stadskärnan.

Källa: Valmyndigheten (2018).

5. Ekonomiska skillnader mellan stad och landsbygd

Vad förklarar att SD:s framgångar är mycket större på landsbygden än i städerna? Denna fråga har inte explicit diskuterats i så hög grad, antagligen för att de stora skillnaderna inte har uppmärksammats så mycket. Avsikten är att göra detta.

De politiska partierna har bejakat centralisering, stordriftsfördelar, urbanisering och globalisering, starka drivkrafter som har lett till en omfattande strukturuomvandling. Som Colantole och Stanig (2019) framhåller har globaliseringen haft såväl positiva som negativa effekter. Detsamma gäller urbaniseringen. Landsbygden har i många fall ”avlövats” på såväl folk som företag till förmån för städerna.

De som kommer från mindre orter och utbildar sig återvänder oftast inte, eftersom det vanligen inte finns några lämpliga arbeten för dem där. Om de återvänder blir det ofta endast till en bostad medan de arbetar i en större stad. Det blir en *brain drain* till förmån för städerna. Kvar blir personer med lägre eller låg utbildning, precis i enlighet med Summers analys för olika regioner i USA. Det kan bli svårt för dem att få arbete, när de jobb som fanns på de mindre orterna förr har försvunnit.

Urbaniseringen är positiv för städerna men har blivit negativ för de grupper på landsbygden som upplever långtidsarbetslöshet, förtidspensionering och fattigdom. Ett synbart uttryck för detta är bostäder i starkt behov av renoveringar eller som har lämnats öde. Dessa grupper finns i en relativt sett större omfattning på landsbygden än i städerna och uttrycker sitt missnöje genom att rösta på SD. Det förklarar att SD har sina starkaste fästen på landsbygden.

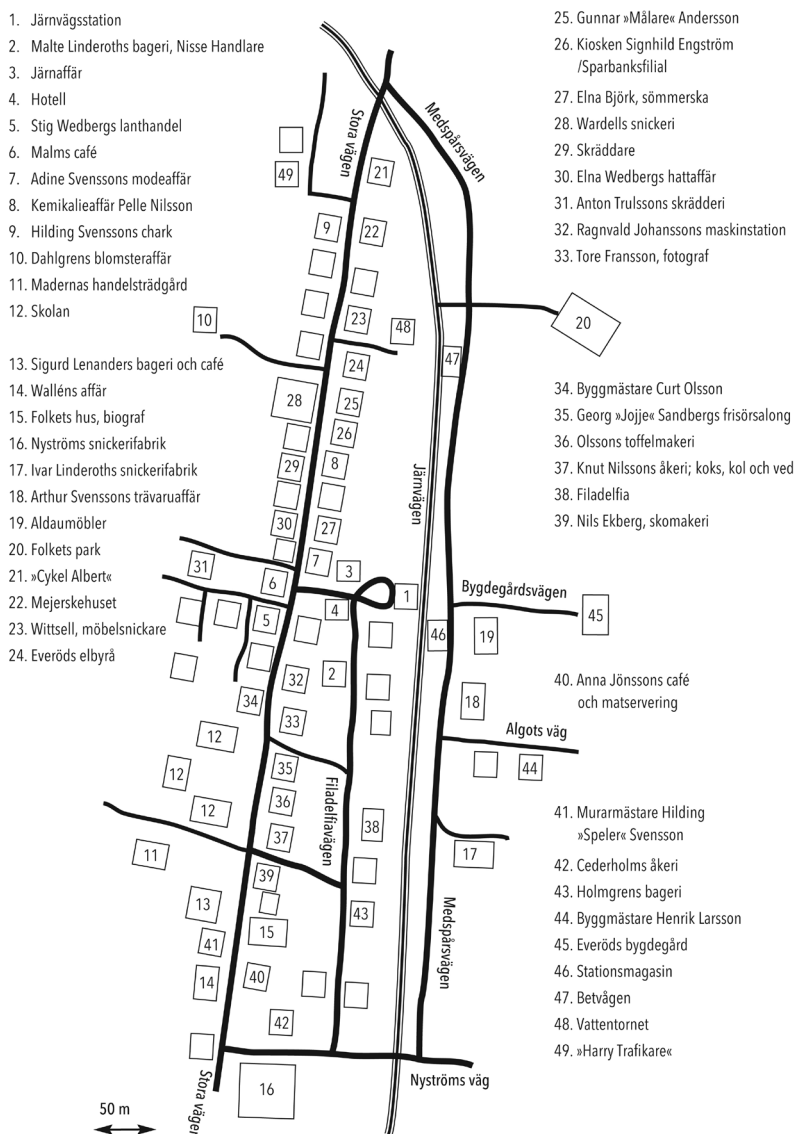
6. Everöds tillbakagång

En fallstudie av byn Everöds ekonomiska tillbakagång illustrerar urbaniserings negativa effekter för landsbygden. Everöd var en gång en blomstrande by. Gårdar och snickerifabriker gav arbeten. De flesta hantverksslag var representerade: snickare, murare, målare, elektriker, slaktare, smeder, bagare, skräddare, skomakare etc. Byn hade järnvägsförbindelse till Kristianstad. Det fanns brandstation, polis, distriktssköterska, biograf, sju lanthandlare, caféer, bageri, charkuteri, blomsterhandel, elaffär, järnaffär, hotell m m; se kartan i figur 1.

När bilismen slog igenom började folk att pendla med bil till Kristianstad för att jobba och handla. Det minskade köpunderlaget för stationsområdets butiker och reducerade lönsamheten. Järnvägen lades ner. Efter hand förlorade Everöd nästan alla sina företag och butiker. Numera finns endast tre, fyra företag kvar – jämför kartan för år 2015 med den för år 1955 i figur 2.

Arbetsstillfällena har försvunnit. Gårdarna har få arbeten att erbjuda på grund av jordbrukets mekanisering. Antalet invånare, ca 1 200, har inte ändrats nämnvärt över tiden. Hundratals mindre orter har på ett liknan-

Figur 1
Karta över Everöds
stationsområde år
1955

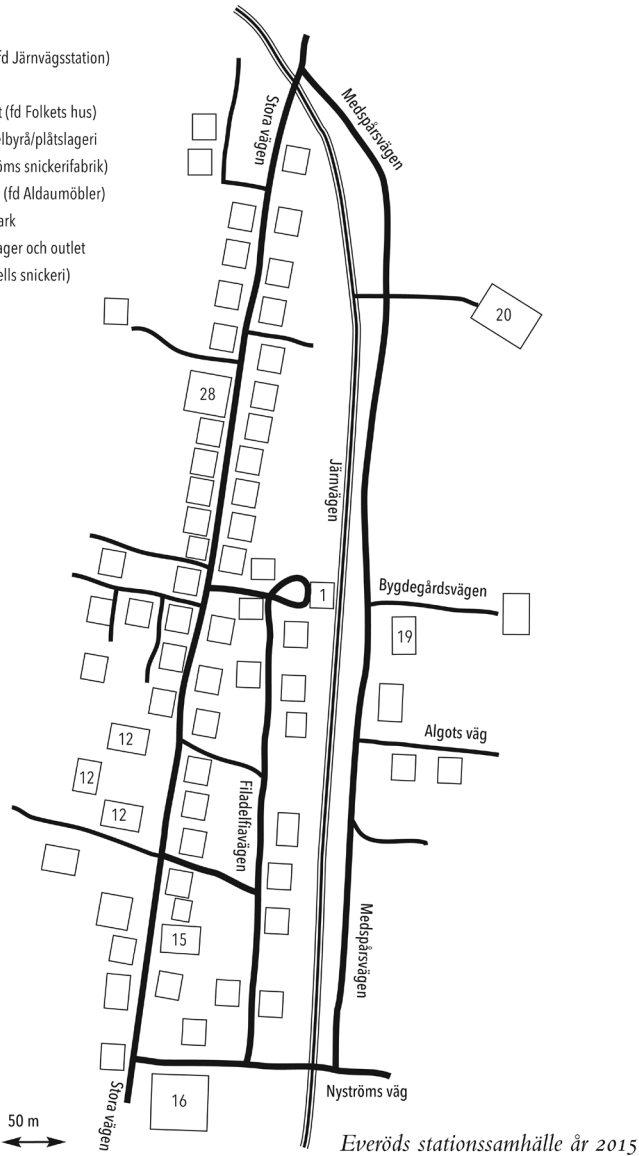
Everöds stationsområde år 1955

Källa: Andersson (2018a).

de sätt förlorat företag, privat och offentlig service. Åtskilliga orter är mitt uppe i en sådan avveckling.

Socialdemokraternas demonstrationståg gick förr i tiden på första maj genom Everöd med fanor och marschmusik. Byn var ett säkert fäste för detta parti med en majoritet bakom sig både i val till kommunfullmäktige och i riksdagsval. Numera går inga demonstrationståg genom byn. I senaste riksdagsvalet fick Socialdemokraterna 22,9 procent av väljarkåren mot 37,3 procent för SD.

1. Pizzeria (fd Järnvägsstation)
12. Skolan
15. Matöppet (fd Folkets hus)
16. Everöds elbyrå/plåtslageri (fd Nyströms snickerifabrik)
19. Bilservice (fd Aldaumöbler)
20. Folkets park
28. Bretells lager och outlet (fd Wardells snickeri)

Figur 2
Karta över Everöds
stationsområde år
2015

Källa: Andersson (2018a).

7. SD:s framgångar i Everöd

I en artikel i *Kristianstadsbladet* (Andersson 2018b) har jag diskuterat varför SD har fått mycket högre andelar av väljarna i Everöd och i andra stations-samhällen runt Kristianstad jämfört med i innerstadens valkretsar. Hypotesen är att detta har med urbaniseringen att göra. Denna har mer eller mindre "avlövat" landsbygden på företag, arbetstillfällen och privat och offentlig service. Detta har lett till en missnöjesröstning som berörts ovan.

Artikeln ledde till en replikväxling. Under rubriken "En annan valana-

lys” berättade en Everödsbo (Nyblom 2018) om hur Kristianstads kommun satte igång med att på en tomt förbereda för en flyktingförläggning genom att hugga ner skog, förbereda för vatten och avlopp m m. Byborna informeras sedan om planerna i skolans gymnastiksal, enligt skribenten under taffliga former. Sedan hände inget mer med projektet. Detta kan enligt skribenten ha påverkat hur man röstade. Mehic (2019) har som berörs ovan visat att den omfattande invandringsvågen under perioden 2015–17 förklarar att SD nästan fördubblade sina väljarandelar.

Men i Everöd liksom i övriga forna stationssamhällen runt Kristianstad fick SD ca femtio procent högre väljarandelar eller ännu mer än i innerstadens valkretsar. Det är svårt att förklara dessa stora skillnader mellan landsbygden och staden enbart med hänvisning till ett taffligt försök att etablera en flyktingförläggning i Everöd eller till den stora invandringsvågen.

Centerns dåvarande gruppledare i Kristianstad, bosatt i Everöd, kom med en replik som var en skönmålning av hur det står till i byn (Holst 2018). Jag svarade med artikeln ”Gör istället något för byn” (Andersson 2018c). Centerledaren återkom med att räkna upp vad politikerna hade gjort för landsbygden. Bland annat hade man anordnat en grillplats i Everöd och fixat en golvmatta åt Maglehems hembygdsgård. I min slutreplik (Andersson 2018d) skrev jag att det lät lite ”futtigt”. Bättre upp var det att lanthandeln i Huaröd hade fått ett lanthandelsbidrag för att kunna överleva med tanke på att Östra Sönnarslöv, Gringelstad och andra närbelägna orter hade mist sina matbutiker och dessutom skolor. Hur ska det gå för Everöd? Grillplatsen kanske består men kommer matbutiken och skolan att få vara kvar?

Trots byns tillbakagång finns det många människor som trivs med det lugna livet och hembygdens magi. Det finns också de som inte trivs så bra. Det är grupper som Folke m fl (2018a) benämner ”outsiders” och ”osäkra insiders”. De är inte nöjda med hur livet har gestaltat sig för dem i och med byns tillbakagång, med brist på arbeten, privat och offentlig service, m m. Att de dessutom oroas över den stora ström av flyktingar som har kommit till vårt land är inte konstigt med tanke på den ökade efterfrågan som detta innebär på bostäder, sysselsättning och välfärd i form av skola, sjukvård och omsorg. Genom att sådana grupper röstar på SD har detta blivit ett stort landsbygdsparti utan något egentligt reformprogram för landsbygden.

8. Reformerna

Summers (2019) respektive Colantoles och Stanigs (2019) analyser om hur regioner i USA och Europa har dragits isär kan tillämpas på stad och landsbygd i vårt land. Fallstudien med Everöd illustrerar en tillbakagång som har inträffat för hundratals mindre orter där många människor har blivit förlorare.

Vad kan politikerna göra för dessa grupper? Colantole och Stanig anvisar två olika slags åtgärder: för det första befrämjande av företagande

och sysselsättning, för det andra kompensationer och inkomstomfördelande åtgärder. Genom investeringar i kommunal infrastruktur kan stat och kommuner försöka påverka företags lokalisering, med investeringar i bredband, farbara vägar m m. Större resurser kan läggas på skola, vård och omsorg i landsbygdens orter. Arbetslösa kan erbjudas gratis yrkesutbildning, indragna busslinjer kan återinföras, bidrag kan erbjudas byars sista lanthandel och bensinmack m m. Hyresregleringen har lett till ett privilegiesamhälle genom att hyrorna är för låga i städernas centrala delar och för höga i orter på landsbygden. Om hyresregleringen i dess nuvarande form tas bort kommer hyrorna i stadskärnorna att öka medan de blir lägre på landsbygden (Andersson och Söderberg 2012).

Den sk Robin Hood-skatten för kostnads- och intäktsutjämning för kommunerna används redan. Detta räcker uppenbarligen inte för att kompensera förlorare av urbanisering. Ytterligare en metod som bör användas är en återinförd statlig fastighetsskatt i procent av fastighetsvärden. Fastigheternas värden är höga i städerna men låga på landsbygden. En sådan skatt kan ge resurser tillbaka till landsbygden genom att finansiera kommunal infrastruktur. Den *brain drain* som äger rum från landsbygden till städerna kapitaliseras i fastigheternas värden där. Det kan motivera en fastighetsskatt för finansiering av reformer för landsbygden. Med sådana reformer kanske småorternas sista matbutik och skola inte behöver läggas ner.

Andersson, R (2018a), Från sommardräng till professor, Bokpro, Falun.

Andersson, R (2018b), "Varför röstar var tredje väljare i Everöd på Sverigedemokraterna?", Kristianstadsbladet, 6 oktober 2018.

Andersson, R (2018c), "Gör istället något för byn", Kristianstadsbladet, 12 oktober 2018.

Andersson, R (2018d), "Även jag känner starkt för min hembygd", Kristianstadsbladet, 23 oktober 2018.

Andersson, R och B Söderberg (2012), "Elimination of Rent Control in the Swedish Housing Market: Why and How?", Journal of Housing Research, vol 21, s 159–181.

Colantone, I och P Stanig (2019), "Surge of Economic Nationalism in Western Europe", Journal of Economic Perspectives, vol 33, s 128–152.

Folke, O, T Persson och J Rickne (2018a), "Arbetslinjen och finanskrisen förklarar SD:s framgångar", DN Debatt, 5 september 2018.

Folke, O, T Persson och J Rickne (2018b), "Ojämligheten förstärker synen att invandring belastar statsfinanserna", DN Debatt, 5 september 2018.

Holst, L (2018), "Everöd – en bra bytt att bo i", Kristianstadsbladet, 9 oktober 2018.

Margalit, Y (2019), "Economic Insecurity and Causes of Populism, Reconsidered", Journal of Economic Perspectives, vol 32, s 152–170.

Mehic, A (2019), "Invandring och väljarstödet för Sverigedemokraterna – lärdomar från flyktingkrisen 2015", Ekonomisk Debatt, årg 47, nr 7, s 6–16.

Norris, P och R Inglehart (2019), Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism, Cambridge University Press, Cambridge.

Nyblom, Å (2018), "En annan valanalys i Everöd", Kristianstadsbladet, 9 oktober 2018.

Summers, L (2019), "We No Longer Share a Common Lived Experience", Washington Post, 9 oktober 2019.

Uvell, M (2018), "SD:s ökning förklaras av invandringsmotstånd", DN Debatt, 5 september 2018

Valmyndigheten (2018), "Valresultat 2018", datapresentation, Stockholm.

REFERENSER